

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Соціологія електоральної поведінки

Шифр та назва спеціальності
054 – Соціологія

Інститут
ННІ соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Соціологія управління

Кафедра
Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти
Бакалавр

Тип дисципліни
Спеціальна (фахова), Вибіркова

Семестр
7

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Сутула Оксана Анатоліївна

Oksana.Sutula.Oksana.Sutula@khiu.edu.ua

Старша викладачка кафедри соціології і публічного управління

Авторка понад 30 наукових і навчально-методичних публікацій. Курси: «Соціологія політики», «Соціологія економіки», «Соціальний аудит в організації», «Історія соціології», «Політологія».

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](http://web.kpi.kharkov.ua/sp/professors-ko-vikladats-kij-sklad/)

<http://web.kpi.kharkov.ua/sp/professors-ko-vikladats-kij-sklad/>

Загальна інформація

Анотація

У курсі висвітлюються основні проблемні положення електоральної поведінки як соціально-політичного феномену. Розглядаються основні компоненти, типи та види, категорії електоральної поведінки в суспільстві. Особлива увага приділяється розумінню наукових теоретичних і практичних підходів до пояснення розвитку, становлення та функціонування електоральної поведінки в суспільстві.

Мета та цілі дисципліни

Формування у майбутніх фахівців-соціологів політичної чутливості при проведенні електоральних досліджень, закладення підвалин політико-відповідального викладання, опанування студентами головними теоретико-методологічними засадами, понятійним апаратом та методичним інструментарієм електорального підходу до аналізу суспільного життя.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, реферати, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – залік.

Компетентності

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК04. Здатність бути критичним і самокритичним.

СК01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.).

Результати навчання

РН01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

РН03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій дослідження соціальних змін в Україні та світі

РН04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач

РН07. Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації

РН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 90 год. (3 кредити ECTS): лекції – 32 год., практичні заняття – 16 год., самостійна робота – 42 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно мати знання та практичні навички з наступних дисциплін: "Сучасні соціологічні теорії", "Політологія".

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час проведення лекційних занять з навчальної дисципліни передбачено застосування таких методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод (демонстрація на екрані слайдів презентацій, візуалізації навчального матеріалу); метод проблемного викладення; частково-пошуковий, або евристичний метод (лекції за окремими темами викладаються в проблемній формі). Під час проведення семінарських занять застосовується: репродуктивний метод (засвоєння базових понять курсу); частково-пошуковий, або евристичний метод (під час підготовки індивідуальних проєктів); дослідницький метод (студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть дослідження, виміри та виконують інші пошукові дії для створення презентації на задану тему). Семінарські заняття можуть бути побудовані у формі дискусії.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Соціологія електоральної поведінки (СЕП) як навчальна дисципліна.

Об'єкт і предмет вивчення СЕП. Категорії СЕП. Структура і функції СЕП. Теоретична та прикладна соціологія СЕП. Методи соціально-політичного дослідження. Зв'язок СЕП зі спорідненими дисциплінами: соціологією, політологією, загальною соціологічною теорією, соціологією культури. Електоральне поняття влади.

Тема 2. Теоретико-методологічна база СЕП: історичний аспект.

СЕП як соціальний феномен. Основні підходи до визначення СЕП. Структура та функції СЕП. Об'єкти, суб'єкти та засоби СЕП. Генеза соціально-політичних ідей: Античність, Новий час. Соціально-політичні теорії кінця XIX – початку XX ст.. Структура соціально-політичної влади В. Парето. Феномен бюрократії М. Вебера. Соціально-політичні теорії XX - початку XXI ст.

Тема 3. Соціально-електоральна поведінка як форма участі у реалізації влади.

Функції соціально-політичної, електоральної участі. Форми соціально-політичного, електорального відчуження. Технології соціально-політичного, електорального відчуження. Політична, електоральна соціалізація. Форми світової політичної мобільності. Форми світової політичної маргінальності.

Тема 4. Громадянське суспільство в виборчому процесі

Громадянське суспільство: поняття, генезис, ознаки. Концепція громадянського суспільства в політичній науці. Теорія М. Вебера про контроль державного апарату з боку громадянського

суспільства. К. Маркс про становлення соціальних інститутів в громадянському суспільстві. Передумови формування громадянського суспільства. Особливості формування громадянського суспільства в Україні. Правова держава та правове суспільство. Принципи існування правового суспільства.

Тема 5. Лідерство в електоральному полі

Поняття лідерства: соціально-політичний аспект. Соціологічні теорії до визнання лідерства. Політологічні теорії лідерства. Концепція соціально-політичних рис лідера. Ситуаційна концепція лідерства. Соціально-психологічні теорії лідерства. Франкфуртська школа (Э. Фромм, Т. Адорно) соціально-політичного лідерства. М. Вебер про ресурси підпорядкування в суспільстві. Типи політичних лідерів. Функції політичного лідера. Роль політичного лідера в сучасному світі.

Тема 6. Виборча система: електоральні аспекти

Поняття та види виборів. Основні стадії виборчого процесу. Поняття виборчого циклу. Поняття електоральної еліти. Контроль виборчого процесу і його правові аспекти. Поняття та види мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем. Фальсифікації під час виборчого процесу.

Тема 7. Соціально-політичні конфлікти: електоральний аспект

Конфлікт як соціальне явище. Теорії соціального конфлікту. Конфлікт як політичне явище. Типологія, структура і функції політичних конфліктів. Теорія конфліктної взаємодії К. Боулдінга. Поняття соціально-політичної кризи і соціально-політичної катастрофа. Тероризм як соціально-політичний конфлікт. Види тероризму. Війна як соціально-політичний конфлікт. Види війн. Шляхи і засоби регулювання соціально-політичних конфліктів. Соціально-політичні конфлікти в Україні, їх природа та сутність.

Тема 8. Сучасні технології в дослідження електоральної поведінки

Методи соціології електоральної поведінки. Масові опитування в електоральних дослідженнях. Переваги та недоліки класичних соціологічних підходів дослідження поведінки електорату. Соціально-психологічна модель електоральної поведінки. Екзит-пол: види, функції, особливості. Електоральний аналіз та прогнозування.

Теми практичних занять

Тема 1. Соціологія електоральної поведінки (СЕП) як навчальна дисципліна.

Становлення СЕП як навчальної дисципліни. Структура і функції СЕП. Специфіка макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до вивчення СЕП. Зв'язок СЕП зі спорідненими дисциплінами. Поняття влади в електоральному аспекті.

Тема 2. Теоретико-методологічна база СЕП: історичний аспект

Соціально-політичні теорії Античності. Платон, Аристотель про суспільство та політику. Соціально-політичні теорії Середньовіччя. Ф. Аквінський про населення та державу. Н. Макиавеллі про соціальні, політичні потреби населення. Соціально-політичні теорії Нового часу. Ш. Монтеск'є про ієрархію потреб людини. Ж.Ж. Руссо про соціальну рівність та соціальну справедливість держави. Соціально-політичні теорії кінця XIX – початку XX ст.. Структура соціально-політичної влади В. Парето. Феномен бюрократії М. Вебера. Соціально-політичні теорії XX - початку XXI ст.

Тема 3. Соціально-електоральна поведінка як форма участі у реалізації влади.

Місце і роль особи у сфері електоральних процесів. Функції соціально-політичного, електорального відчуження. Технології соціально-політичного, електорального відчуження. Політична, електоральна соціалізація. Фактори, що впливають на процес політичної, електоральної соціалізації. Первинна і вторинна соціалізація. Форми української політичної мобільності. Форми української політичної маргінальності.

Тема 4. Громадянське суспільство в виборчому процесі.

Концепція громадянського суспільства в політичній науці. Теорія М. Вебера про контроль державного апарату з боку громадянського суспільства. Концепція Гегеля про систему потреб в громадянському суспільстві. К. Маркс про становлення соціальних інститутів в громадянському суспільстві. Передумови формування громадянського суспільства. Структура громадянського суспільства. Функції громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Особливості формування громадянського суспільства в Україні.

Тема 5. Лідерство в електоральному полі.

Поняття лідерства: соціально-політичний аспект. Соціологічні теорії до визнання лідерства. Політологічні теорії лідерства. Концепція соціально-політичних рис лідера. Ситуаційна концепція

лідерства. Соціально-психологічні теорії лідерства. Франкфуртська школа (Е. Фромм, Т. Адорно) соціально-політичного лідерства. М. Вебер про ресурси підпорядкування в суспільстві. Імідж лідера. М. Херманн про типи соціально-політичного лідерства. Особливості політичного лідерства в перехідні епохи. Риси соціально-політичного лідерства в українському суспільстві.

Тема 6. Виборча система: електоральні аспекти.

Виборчі цензи: віковий, громадянства, майновий, освітній, осілості, статі, расовий, службовий, мовний. Переваги та недоліки мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем. Особливості обрання Президента України. Парламентські вибори в Україні. Обрання до органів місцевого самоврядування. Фальсифікації під час виборчого процесу.

Тема 7. Соціально-політичні конфлікти: електоральний аспект

Конфлікт як соціальне явище. Теорії соціального конфлікту. Конфлікт як політичне явище. Типологія, структура і функції політичних конфліктів. Функції соціального конфлікту Л. Козера. Концепція соціально-політичних розмежувань Ліппсета-Рокана. Поняття соціально-політичної кризи і соціально-політичної катастрофа. Тероризм як соціально-політичний конфлікт. Види тероризму. Війна як соціально-політичний конфлікт. Види війн. Шляхи і засоби регулювання соціально-політичних конфліктів. Соціально-політичні конфлікти в Україні, їх природа та сутність.

Тема 8. Сучасні технології в дослідження електоральної поведінки

Методи соціології електоральної поведінки. Масові опитування в електоральних дослідженнях. Основні напрямки та школи світової електоральної соціології. Соціологічна модель електоральної поведінки (С. Ліпсет, С. Роккан). Напрямок біхевіоризму в дослідженні електорату (Ч. Меріам, Ф. Гознел). «Виборча географія» А. Зигфріда. Теорії раціонального вибору (Е. Даунса, М. Файорина). Класична американська модель електоральної поведінки (Р. Вольфінгера, С. Розенстоуна). Теорії «ірраціонального вибору» (С. Розенберг і П. Маккаферті). Екзит-пол: види, функції, особливості. Електоральний аналіз та прогнозування.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені.

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуального завдання у вигляді рефератів та представлення їх як презентацій за двома темами курсу, які студент вільно обирає з числа тем, які пропонуються або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Студент здійснює бібліографічний пошук, складає план презентації або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь, опанувавши джерела за темою, студент розкриває зміст питань та представляє виконану роботу на семінарі. Обсяг презентації – 16-25 слайдів, текст доповіді – 4-6 стандартних сторінок. Основний зміст презентації доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку (20 балів), що додаються до загального рейтингу.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Требін М.П. Соціально-політичні студії / М. П. Требін. – Х.: Право, 2017. – 696 с 2. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 348 с.
2. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 348 с.
3. Галузева соціологія: навч. посібн. для студ. вищ. навчал. закладів / Т. Г. Бродецька, С. О. Колот, Т. О. Северинюк, В. С. Скляр: Одес. нац. політех. ун-т. Каф. соціології та психології. – Одеса: Наука і техніка, 2004. – 156 с.
4. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс / пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іващенко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
5. Політологія: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук, Г. Ю. Васильєв, В. Я. Зимогляд; ред.: М. П. Требін; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Х.: Право, 2013. - 414 с.
6. Неліпа Д.В. Системний аналіз політології: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2019. - 304 с.
7. Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: «Києво-Могилянська академія», 2020. – 436 с.

8. Світова гібридна війна: український фронт : кол. моногр. / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; за заг. ред. В. П. Горбулін. – Київ : НІСД, 2017. – 494 с.

//https://chtyvo.org.ua/authors/Horbulyin_Volodymyr/Svitova_hibrydna_viina_ukrainskyi_front/

9. Певцов Г. В. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері : моногр. / Г. В. Певцов, А. М. Гордієнко, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, А. О. Феклістов, К. І. Хударковський. – Харків : Рожко С. Г., 2017. – 275 с. // <http://www.hups.mil.gov.ua/assets/uploads/library/nadhodzheniya/2017-april-june/pdf/17.pdf>

Додаткова література

10. Закон України «Про політичні партії в Україні». URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

11. Закон України «Про інформацію». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

12. Закон України «Про громадські об'єднання». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

13. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

14. Поліщук І. Виборча система: оптимальна модель для України // Сучасна українська політика. – К.: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2011. – Вип. 23.

15. Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти): навчальний посібник / За заг. ред. проф. Ф. М. Рудича. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 400 с.

16. Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 року / Колективна монографія / За ред. М. С. Кармазіної. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 400 с.

17. Савченко О. Антиукраїнець, або воля до боротьби, поразки чи зради / О. Савченко. – Київ : Самміт-Книга, 2017. – 119 с.

18. Herasina L. M. Concept and tendency to the development of the world political process.

Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. 2018. № 2 (37). С. 8–17.

19. Мадрига Т. Б. Регіональні виборчі кампанії початку XXI століття (на прикладі західних областей України): монографія / Т. Б. Мадрига. – Івано-Франківськ: Вид-во «Нова Зоря», 2015. – 248 с.

20. Fiorina M. Retrospective voting in American National Elections // American Journal of Political Science. Vol 22. No 2. – pp. 426–443.

21. Lewis-Beck M. S., Rice T. W. Forecasting Elections. Washington : Congressional quarterly press, 1992. – 164 p.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання:
- у вигляді заліку (30%), поточного оцінювання (70%) (4 тестові роботи за темами (40%), модульної контрольної роботи (10%), виконання індивідуального завдання/реферату (20%)).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність.

Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХП» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

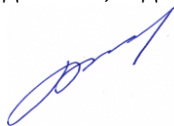
Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

30.06.23

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Марина БІРЮКОВА

30.06.23

